

Anna Walulik CSFN
ORCID: 0000-0002-5607-6974
Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

Synergiczny charakter pedagogiki inspirowanej Ewangelią

The Synergistic Nature of Gospel-Inspired Pedagogy

ABSTRACT

The purpose of the article is to show the Gospel as a source of pedagogical thinking and action. The echo of its message is present in different pedagogical currents and concepts considered to be modern and innovative. This indicates the synergistic nature of pedagogy referring to Christianity, the source of which is the reality of the resurrection of Jesus and the hope which results from that truth that humankind can achieve salvation – a happy life with God for all eternity.

The events described in the Gospels are salvific, the components of which form a network of interconnections. Synergy is revealed in this network, understood as interaction; its result is not only the strengthening of desirable values or the weakening of undesirable phenomena, but the emergence of a new quality. It manifests itself in the fact that pedagogical reflection and educational activities inspired by the idea of the Gospel refer not only to knowledge resulting from natural cognition, but also to that enriched by cognition referring to the Transcendent. At the same time, the use of synergistic effects requires knowledge of the Gospel and the principles of its interpretation.

KEYWORDS

Gospel, novelty of the Gospel, synergy, pedagogy, pedagogical thinking and action

SŁOWA KLUCZOWE

Ewangelia, nowość Ewangelii, synergia, pedagogika, pedagogiczne myślenie i działanie

SPI Vol. 26, 2023/4
e-ISSN 2450-5366

DOI: 10.12775/SPI.2023.4.002
Nadesłano: 30.06.2023
Zaakceptowano: 25.10.2023

ABSTRAKT

Celem artykułu jest ukazanie Ewangelii jako źródła pedagogicznego myślenia i działania. Echo jej przesłania jest obecne w różnych nurtach i koncepcjach pedagogicznych uznawanych za nowoczesne i nowatorskie. Wskazuje to na synergiczny charakter pedagogiki odwołującej się do chrześcijaństwa, którego źródłem jest rzeczywistość zmartwychwstania Jezusa i wynikająca z tej prawdy nadzieja człowieka, że może osiągnąć zbawienie – szczęśliwe życie z Bogiem przez całą wieczność.

Wydarzenia opisane w Ewangelii to wydarzenia zbawcze, których składowe tworzą sieć wzajemnych powiązań. W przestrzeni tej sieci ujawnia się synergia, rozumiana jako współdziałanie, którego efektem jest nie tylko wzmacnianie pożądaných wartości lub osłabianie niepożądanych zjawisk, lecz pojawianie się nowej jakości. Przejawia się ona w tym, że refleksja pedagogiczna i działania wychowawcze inspirowane ideą Ewangelii odwołują się nie tylko do wiedzy wynikającej z poznania naturalnego, ale także do wiedzy wzbogaconej poznaniem odwołującym się do Transcendencji. Przy czym korzystanie z efektów synergicznych wymaga poznania treści Ewangelii i zasad jej interpretacji.

Synergia w pedagogice i edukacji

Przyjmując, że edukacja w żaden sposób nie stanowi obszaru autorytarnej transmisji wiedzy i kanonicznych zasad postępowania, lecz jest uzależniona od wielu zmian społecznych, czyni to z pedagogiki dyscyplinę, która poddaje naukowej refleksji doświadczenie uczących się i samych badaczy. Dzięki temu pedagogika w swym wymiarze teoretycznym i praktycznym tworzy przestrzeń, która posiada niemal nieograniczoną możliwość powstawania, identyfikowania i uruchamiania działań służących ujawnianiu się synergii (Edwards, Usher 2007). Termin ten nie jest nowy, ale na przełomie wieku XX i XXI, analogicznie do terminu kompetencje, stał się swego rodzaju „wytrychem”, gdyż nie ma jednej, ustalonej jego definicji (Brzostek, Krysztofik 2022). Wieloznaczność i wielowymiarowość są jednocześnie atutem tego, co się pod nim kryje, ale też rodzą trudności definicyjne. Bogactwo zjawiska określanego mianem synergii (czasem synergetyki) wyrażają coraz liczniejsze jej typologie (Chadam 2012: 71–72).

Zwykle termin synergia odnoszony jest do oddziaływania, którego skutek pod jakimś względem jest większy niż suma skutków wywołanych osobno. W tym znaczeniu bywa mylona z oddziaływaniami katalitycznymi czy moderacyjnymi. Tymczasem istotą synergii nie jest potęgowanie procesu ilościowego, czy nawet jakościowego, lecz pojawienie się dodatkowej jakości, która nie istniała wcześniej. W sytuacjach społecznych synergia zależna jest od dużej liczby zmiennych, co sprawia, że z trudnością poddaje się jakiegokolwiek zarządzaniu i tym samym łatwo ją zaburzyć lub zablokować. W wyniku synergii powstaje efekt synergiczny, czyli dodatkowa wartość będąca wynikiem integracji działania. Jest on szczególnie cenny w procesie gromadzenia doświadczeń.

Analiza i interpretacja doświadczenia dokonują się w ustalonym paradygmacie, czyli przyjętej przez badacza perspektywie wynikającej z przynależności do określonej wspólnoty myślowej (Ciechowska, Szymańska 2018: 25–28). Jedną z takich wspólnot myślowych jest chrześcijaństwo, które ma swoje źródło w osobie Jezusa Chrystusa – Boga, który stał się człowiekiem, a Jego życie, nauczanie, a przede wszystkim zmartwychwstanie wnoszą w ludzkie myślenie i działanie nową jakość. Ma to niebagatelne znaczenie dla procesów wychowania. Oparta na tym fundamencie pedagogika Dobrej Nowiny uwrażliwia na synergiczny potencjał myślenia i działania wychowawczego.

Synergia ewangeliczna

Termin „dobra nowina” to synonim słowa ewangelia (gr. *euangelion*). W przedchrześcijańskiej i bliskiej powstania chrześcijaństwa literaturze greckiej słowo to było dobrze znane i miało potrójne znaczenie: (1) datek ofiarowany w nagrodę temu, kto przyniósł jakąś radosną wieść, (2) ofiara złożona bóstwu w dziękczynieniu za otrzymaną wiadomość i (3) uroczyste obchodzony dzień wdzięczności za dobrą nowinę. W chrześcijaństwie termin ewangelia ma podwójne znaczenie. Oznacza naukę o zbawieniu całej ludzkości głoszoną przez Chrystusa i jego apostołów oraz tytuł zawierających ją czterech ksiąg natchnionych. W czasach Starego Testamentu dla kolejnych pokoleń narodu wybranego ewangelią, czyli dobrą nowiną, była sama zapowiedź nadejścia Mesjasza i opowieść o dziele odkupienia, którego miał on dokonać na ziemi. Do jej wypełnienia odwołuje się

sam Jezus. W synagodze nazaretańskiej po odczytaniu słów Izajasza (Iz 62) wyjaśnia, że to on, jego działalność, jego osoba i jego nauczanie są zapowiadaną, przygotowywaną dobrą nowiną. Wprost zapytany o posłannictwo i godność mesjańską, potwierdza, że w nim urzeczywistniają się prorockie zapowiedzi. Konkretnym przedmiotem nauczania Chrystusowego są warunki i zasady stawiane wszystkim, którzy chcą żyć w nowym Bożym Królestwie. Wszystko to, co Apostołowie od Jezusa słyszą, na co patrzą, co przeżywają staje się ich doświadczeniem budowanym na fundamencie tajemnicy paschalnej i przekazywanym poprzez realizację powierzonej misji.

Treść terminu ewangelia w języku polskim oddają określenia: dobra nowina, radosna wieść, wiadomość niosąca radość o zapowiadanych i przygotowanych przez Boga, a dokonanych przez Syna Bożego odkupieniu wszystkich ludzi, czyli wyzwoleniu człowieka z mocy zła i zaproszeniu do udziału w szczęściu, którym jest życie z Bogiem przez całą wieczność (Sbuler 2000: 1110–1111). Ewangelia jest zatem skierowana do każdego człowieka, niezależnie od epoki, w której żyje, niezależnie od wieku, pełnionej roli społecznej czy wykonywanego zawodu. Zawarte w niej przesłanie to zaproszenie, a wręcz wezwanie do udziału w misji zbawienia poprzez realizację życiowego powołania. Zatem odnosi się ono wprost do osoby wychowawcy, nauczyciela, mentora i szerzej – każdej osoby, której zależy na szczęściu innych osób, a sposób na jego osiągnięcie upatruje w procesie uczenia się. Jest to typowa droga ewangelicznego myślenia i działania. Przy czym, jak zauważa Adam Szromek, nie tyle chodzi o sprawne, co skuteczne osiągnięcie celów (Szromek 2017).

Dobra nowina zawarta w Ewangelii jest wynikiem współdziałania naturalnych i transcendentnych czynników budujących życie człowieka. Nie tylko nadają one życiu nową jakość, co już świadczy o ich synergicznym charakterze, ale same w sobie są nową jakością. Czynnikami tymi są: osoby odwołujące się do wspólnego źródła i celu, treść dobrej nowiny, sposoby gromadzenia doświadczeń i realizacji misji. Ich wewnętrzne i zewnętrzne relacje tworzą przestrzenie, w których ujawniają się synergie.

Synergiczny charakter relacji pomiędzy osobami wynika z przyjęcia personalistycznej koncepcji człowieka i wiary w osobowego Boga. Personalistyczny charakter Ewangelii – w horyzontalnym i wertrykalnym wymiarze – uwrażliwia na synergiczny potencjał jej

źródeł, celu, treści oraz sposobów gromadzenia doświadczeń i realizacji misji. Związki pomiędzy tymi kategoriami zbudowane są na triadzie pedeutologicznej określanej mianem „Potrójnego Nauczyciela” (Nauczyciel Wewnętrzny – JA, Nauczyciel Zewnętrzny – INNI, Nauczyciel Transcendentny – BÓG). Ich specyfiką jest to, że w Nauczycielu Wewnętrznym i Nauczycielu Zewnętrznym ujawnia się w intencjach i czynach Nauczyciel Transcendentny (Marek, Walulik 2000: 77–80; Paślawska-Smęder 2022). Ta „trójrelacyjność” nabiera pełniejszego znaczenia w odniesieniu do Boga objawiającego się w osobie Jezusa Chrystusa, gdyż uwrażliwia na wymiar *sacrum*, które w rozumieniu chrześcijańskim przenika także to, co powszechnie uznawane jest za *profanum*. Zachodzące pomiędzy nimi korelacja, współzależność, współdziałanie skutkują ujawnieniem się nowej jakości w rozumieniu siebie i otaczającego świata.

Treścią dobrej nowiny jest radosna wieść o Mesjaszu i dokonanym przez niego odkupieniu, czyli misterium paschalnym Jezusa Chrystusa. Nauka Jezusa jest dlatego nowa, wyjątkowa, bo głoszona jest z mocą, która zapoczątkowuje całkowitą inność ostatecznego objawienia Bożego. Składają się na nią trzy zasadnicze tematy: (1) zapowiedź zbawienia ludzkości, (2) wkroczenie Królestwa Bożego w ziemską historię i (3) początek urzeczywistnienia się ery mesjańsko-eschatologicznej. Nie są to trzy odrębne tematy, lecz jedna dobra nowina o zbawieniu człowieka i świata. Związki pomiędzy nimi mają charakter synergiczny.

Synergiczny charakter celu wyraża się postrzeganiem ostatecznego centrum odniesień (*ultimate concerns*¹) z perspektywy transcendentnej. Oznacza to, że człowiek doświadczając emocjonalnego zainteresowania czymś, co jest dla niego ważne tu i teraz, odnosi to do tego, co wieczne, nieskończone, a poszukując sensu życia i źródeł bytu świata odnajduje je w osobowym Bogu.

1 Krzysztof Wielecki we Wstępie do wydania polskiego książki Margaret S. Archer *Kultura i sprawczość* wyjaśnia, że *ultimate concerns* bywa tłumaczone jako „troski ostateczne”, natomiast jego konsultacje z prof. Archer doprowadziły go do przekonania, że lepiej będzie pisać o „troskach zasadniczych” (Archer 2019: 31). Użycie terminu „zasadnicze” w miejsce „ostateczne” lepiej odpowiada również rozumieniu wiary jako troski ostatecznej w ujęciu Paula Tillicha. Zob. Bogdalczyk 2012: 83.

Synergia ujawniona w postaci nowej jakości postuluje w postrzeganiu człowieka uwzględnianie jego wymiaru duchowego, określanie celu życia w perspektywie transcendentnej, budowanie wiedzy nie tylko na drodze poznania naturalnego, ale też religijnego, uznanie Boga za punkt odniesienia aksjologicznego. Na tej podstawie budowane są koncepcje wychowania inspirowanego chrześcijaństwem, czego przykładami są: pedagogika Dobrej Nowiny (Marek, Walulik 2020), pedagogika świadectwa (Marek, Walulik 2019) i pedagogika towarzyszenia (Marek 2017; Marek, Walulik 2022).

Synergia pedagogiczna w Ewangelii

Z perspektywy pedagogicznej synergiczny charakter Ewangelii wyraża się przede wszystkim w uznaniu godności osoby za fundament wszelkich oddziaływań wychowawczych. Osoba jest nośnikiem godności, której podstawowymi cechami są: nieprzekazywalność, niezbywalność, nieodwracalność, niestopniowalność (Adamski 2005). Oznacza to, że godność osoby jest niezależna od wieku, płci, pochodzenia czy kontekstu społecznego i historycznego. Ma status absolutny i jako taka należy do istoty Boga, natomiast człowiek (tylko i aż) w niej partycypuje i uczestniczy. Z tego też wynika równość ludzi (Granat 1985; Mariański 2019). Godność osoby stanowi o wyjątkowym miejscu człowieka między innymi bytami: „Człowiek jest jedynym na ziemi stworzeniem, którego Bóg chciał dla niego samego” (Jan Paweł II 1979, nr 13).

Takie rozumienie godności człowieka ma swoje źródło w Ewangelii, która jest dobrą nowiną o Bogu stojącym po stronie człowieka. Stąd też pedagogika Dobrej Nowiny jako główny postulat przyjmuje obronę praw i godności ludzkiej. Odwołując się do godności osoby ludzkiej zakorzenionej w osobie Boga, nie tyle proponuje nowy ideał człowieka, co daje nową perspektywę rozumienia całokształtu zjawisk i uwarunkowań odnoszących się do istoty i funkcjonowania człowieka. Broni tym samym pedagogikę i wychowanie przed pokusą ideologizacji (Nowak 1996).

Godność osoby jest wartością przysługującą każdemu człowiekowi niezależnie od wszelkich uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Już w starożytnej kulturze greckiej godność była uznawana za miarę doskonałości człowieka (Mariański 2017). Godność jest jedną

z cech osobowych człowieka i pozostaje wpisana w jego ontyczną strukturę (Kiereś 2009), którą budują: rozumność, wolność, duchowość i sumienie (Chałas 2006).

Rozumność człowieka przejawia w zdolności do intelektualnego poznania prawdy o sobie, świecie i Bogu. Wolność wyrasta z poznania prawdy i wyraża się w zdolności oraz możliwości dokonywania wyboru wartości. Duchowość współtworzą świadomość (poznanie), emocjonalność (uczucia) oraz wartości (w tym religijne) wraz z ich zinterioryzowaną hierarchią. Ujawnia się ona w doświadczeniach różnych sfer życia, a zwłaszcza w obrębie moralności, światopoglądu, twórczości i relacji z innymi. Czynnikiem moralnotwórczym, umożliwiającym poznanie jakości własnego postępowania, jest sumienie. Świadczy to o konieczności postrzegania osoby w jej wymiarze dynamicznym, co nie stoi w opozycji do niezbywalności godności, ale ukazuje nowe perspektywy rozumienia znaczenia godności dla rozwoju osoby (Kunowski 1997).

Ewangeliczna nowość, w odniesieniu do składowych budujących godność osoby, wyraża się w osobie i nauczaniu Jezusa Chrystusa – Syna Bożego, który swoimi słowami i czynami świadczy o Bogu zatroskanym o człowieka. Jezus swoją postawą nadaje cechom wyrażającym godność osoby nową jakość. Postawa Jezusa świadczy o tym, że rozumność, wolność, duchowość i sumienie wzajemnie się przenikają, tworząc przestrzeń odkrywania godności. Jezus nauczając o Bogu odwołuje się do naturalnego i nadprzyrodzonego wymiaru człowieka. Nauczanie realizowane w tym duchu nie jest indoktrynacją, lecz świadectwem, co oznacza zgodność pomiędzy tym, co się myśli, mówi i czyni. Zakłada również, że to od każdego człowieka indywidualnie zależy, czy to świadectwo przyjmie, zinterioryzuje i będzie nim żyć, czy też je odrzuci.

Nowość Ewangelii wyraża się również w postrzeganiu celu życia w perspektywie transcendentnej, to znaczy, że wymyka się ono zwykłemu ludzkiemu doświadczeniu, wykracza poza zasięg ludzkiego poznania za pomocą podstawowych pięciu zmysłów. Kieruje ona człowieka ku rzeczywistości istniejącej poza nim. Umożliwia objaśnianie problemów ważnych dla jego egzystencji, których sam nie jest w stanie wyjaśnić jedynie za pomocą rozumu (Marek 2022). Na postrzeganie celu życia w perspektywie transcendentnej znaczący wpływ wywiera posiadany obraz Boga. Przy czym nie chodzi

o ludzkie wyobrażenia tej rzeczywistości, ale o odkrywane na kartach Biblii i doświadczane jego działanie. Jest to możliwe dzięki sferze duchowej człowieka. Duchowość wyrażają preferowane przez osobę postawy, zwyczaje, wartości, które charakteryzuje refleksyjny stosunek do codzienności, pełne szacunku nastawienie do świata, wiara w nieśmiertelność i nadzieja na obcowanie z Bogiem przez całą wieczność (Marek 2017).

Istotą chrześcijaństwa jest bycie w relacji z Bogiem, która nie jest ograniczona ani czasem, ani przestrzenią, bo ma swoje źródło w zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa. Jest ono wydarzeniem, dla którego nie ma żadnej analogii ani paraleli, gdyż w obrębie naturalnego doświadczenia, poznania, duchowości tego rodzaju wydarzenie nie istnieje. Rzeczywistość ta nie podlega ani urzeczowieniu, ani spirytualizacji. Doświadczenie zmartwychwstania rodzi się ze spotkania, które nadaje relacjom nową jakość. Wyraża się ona w tym, że zmartwychwstały Jezus przychodzi rozświetlić ciemności grzechu, zła i wprowadzić ludzi w rzeczywistość wieczności. Rozpoznanie zmartwychwstałego Jezusa i uznanie go za żyjącego zmienia egzystencjalną sytuację człowieka. Warunkiem tej zmiany jest wiara, czyli fundamentalne nastawienie człowieka wobec jego trosk zasadniczych, co w chrześcijaństwie oznacza otwarcie się na Boga. Wiara w Boga jest darem, który wymaga odpowiedzi człowieka. Nie jest ona oparta tylko na uczuciach, ale przede wszystkim na rozumie i decyzjach woli człowieka. Bez udziału rozumu i decyzji woli byłaby nieodporną na przeciwności i trudności. Przy czym właściwością wiary jest to, że wkracza ona w rzeczywistość, która dla rozumu jest niedostępna (Marek, Walulik 2020: 51–54). Wskazuje to na kolejną nowość Ewangelii, która wyraża się w otwartości na możliwości, jakie daje poznanie naturalne i religijne. Korzystanie z nich generuje nową jakość pedagogicznego myślenia i działania, którą w Ewangelii wyraża świadectwo Jezusa o sobie samym: „Ja jestem Drogą, Prawdą i Życiem” (J 14,6). Świadczy to o relacyjnym wymiarze wychowania i uzasadnia słuszność, wspomnianej wcześniej, idei „Potrójnego Nauczyciela”.

Godność człowieka odkrywa również związek wartości moralnych, rozumianych jako szczególne cechy i sposoby zachowania osoby ludzkiej, z jakościami metafizycznymi, które nie dają się do końca określić w sposób rozumowy, a nadają życiu głębszy sens. Jakości te

przejawiają się w złożonych sytuacjach międzyludzkich i pomagają w głębszym zrozumieniu tego, co się dzieje wokół. Najwyraźniej ujawniają się one w sztuce (Ingarden 1960).

Dzięki posiadanej godności człowiek funkcjonuje w kulturze, ale też wykracza poza kulturę, gdyż to ludzka natura „jest miarą kultury i to dzięki niej człowiek nie staje się więźniem żadnej ze swych kultur, ale umacnia swoją osobową godność, żyjąc zgodnie z głęboką prawdą swego bytu” (Jan Paweł II 1993, nr 53). Stąd też nowa jakość Ewangelii wyraża się w uznaniu Boga za punkt odniesienia aksjologicznego. Przy czym Ewangelia nie stanowi zbioru przykazań, zaleceń czy zasad religijnych lub moralnych. Oznacza to, że punktem odniesienia jest osoba Boga, który wchodzi w relacje z człowiekiem, działa na jego rzecz, a motywem jego działania jest miłość i miłosierdzie. To miłość, która wykracza poza miłość bliźniego, „jak siebie samego”, to miłość aż do oddania życia za bliźniego, czyli składanie ofiary z siebie w codzienności poprzez wolne i świadome decyzje. To szacunek wobec każdego człowieka, to budowanie poczucia osobistej godności². Jezus mówiąc: „abyście się wzajemnie miłowali tak, jak Ja was umiłowałem” (J 13,34), sam nazywa to polecenie nowym przykazaniem i wyjaśnia, że chodzi o relację: „Jak Mnie umiłował Ojciec, tak i Ja was umiłowałem. Wytrwajcie w miłości mojej! Jeśli będziecie zachowywać moje przykazania, będziecie trwać w miłości mojej, tak jak Ja zachowałem przykazania Ojca mego i trwam w Jego miłości” (J 15,9–10). Jest to świadectwo o nowej sprawiedliwości, obwieszczenie etyki królestwa Bożego. Nowa sprawiedliwość nie akcentuje tego, co nowe (w znaczeniu rewolucyjne), lecz zrywa z dotychczas przyjętymi zwyczajami i wynika z „nowej” interpretacji „starego” Prawa³. Jezus dogłębnie odsłania jego istotę, nadając przykazaniom właściwe znaczenie, większą wyrazistość, ostateczną formę i pełnię (Marek, Wałulik 2021).

Nową sprawiedliwość należy rozumieć jako dzieło eschatologiczne: jest dana człowiekowi w postaci nowego objawienia i wypisana w jego wnętrzu. Charakteryzuje się aktywnością, wolnością

2 Świadczą o tym choćby liczne konfrontacje Jezusa z faryzeuszami, którzy nie rozumieją jego postawy wobec celników, uważanych za zwolenników wroga, a przez to za grzeszników (np. Mt 9,9–13), czy postawa wobec kobiet inna niż u Żydów (np. Łk 8,1–3).

3 Określenie to odnosi się do zasad, które obowiązywały w Starym Testamencie.

i darmowością. Przy czym wolność wyboru zakłada poznanie Ewangelii, czyli osiągnięcie umiejętności odróżniania tego, co „nowe”, od tego, co „stare”. Ma ona charakter osobowy: chrześcijanie mają żyć z wiary w Jezusa, a istotą ich życia jest bycie uczniem Jezusa. Kryterium moralności chrześcijańskiej stanowią nie same tylko słowa Jezusa, lecz całe jego życie. „W ten sposób myślenie o człowieku opuściło płytkie wody psychologizmu i wpłynęło na głębię agatologii” (Tischner 1990: 226). Zwrócenie uwagi na znaczenie cnót w budowaniu przestrzeni synergicznych wynika z przekonania, że każde działanie człowieka jako istoty rozumnej rozpoczyna się od decyzji podjętej przez władze duchowe, którymi są: intelekt i wola (Horowski 2020).

Podsumowanie

Synergiczny – w rozumieniu wnoszący nową jakość – charakter pedagogiki inspirowanej Ewangelią wyraża się w tym, że osoba i nauczanie Jezusa Chrystusa stanowią (mniej lub bardziej uświadomione lub nawet nieuświadomione wśród badaczy) źródło pedagogicznego myślenia i działania. Oznacza to, że bezzasadne jest stawianie w opozycji tego, co uznawane jest za tradycyjną pedagogikę i tzw. pedagogikę nowoczesną. Tym, co je różnicuje, jest to, co człowiek uznaje za swoje *ultimate concerns*, jak je nazwie i jakie przyzna im znaczenie. Uznawane słusznie za najbardziej cenne cechy współczesnych nurtów pedagogicznych, takie jak humanizm, podmiotowość, wolność, emancypacja, kreatywność, elastyczność – mają swoje źródło w Ewangelii. Co więcej, ich rozumienie jest głębsze niż to, które opisywane jest w dominującej refleksji pedagogicznej.

W perspektywie ewangelicznej myślenie w kategoriach *human sciences* jest pogłębione poprzez sięgnięcie do personalizmu, który wyraźnie rozróżnia osobę od osobowości, uznając osobę za najwyższą kategorię bytu. Jest to byt dynamiczny, zdolny do odkrywania prawdy „o-sobie” i dzięki temu jest otwarty na świat, innego człowieka i Boga. Dla pedagogiki oznacza to, że człowiek jest podmiotem wychowującym i podmiotem wychowywanym.

W ewangelicznym rozumieniu bycie podmiotem wynika z posiadanej przez osobę godności. Dla pedagogiki oznacza to, że uznanie godności osoby za niezbywalną i nieutralną wartość wyznacza

perspektywę rozumienia celu wychowania, jakim jest szczęście człowieka wykraczające poza wymiar materialny; szczęście rozumiane w wymiarze transcendentnym, duchowym, jako życie z Bogiem przez całą wieczność. Osiągnięcie tak rozumianego celu dokonuje się poprzez podejmowanie wolnych, bo wynikających z miłości, decyzji, przyjmowanie postaw i prezentowanie zachowań. Podstawę ewangelicznie rozumianej wolności stanowi wyzwolenie z najbardziej zniewalającej opresji, jaką jest zło – indywidualny i społeczny grzech. Dlatego Ewangelia nie narzuca gotowych rozwiązań, ale motywuje do rozwijania kreatywności, twórczości, odkrywania i rozwijania osobistego potencjału. Uzdalnia do składania świadectwa, a przez to, do odnajdywania swojego miejsca w nieprzewidywalnej wręcz codzienności.

Odkrywanie i inicjowanie synergii ewangelicznych wymaga poznania treści Ewangelii i zasad jej interpretacji oraz odwoływania się nie tylko do możliwości poznania naturalnego, ale także poznania nadnaturalnego, religijnego. Pozwala to na uniknięcie błędów historyzowania, moralizowania i psychologizowania, a w konsekwencji nadinterpretacji własnych doświadczeń. Tylko wówczas ewangeliczne efekty synergiczne służyć będą rozwijaniu pedagogicznego myślenia i działania.

Bibliografia

- Adamski F. (red.) (2005). *Wychowanie personalistyczne. Wybór tekstów*, Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Archer M.S. (2019). *Kultura i sprawczość. Miejsce kultury w teorii społecznej*, przeł. P. Tomanek, Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.
- Bogdalczyk M. (2012). *Wiara jako troska ostateczna – w nawiązaniu do myśli Paula Tillicha*, „Logos i Ethos”, nr 33, s. 83–108.
- Brzostek K., Krysztofik J. (2022). *Zjawisko synergii we współczesnych organizacjach*, [w:] Z. Marek, J. Mółka, M. Mółka, M. Szymańska (red.), *Pedagogika i teologia w realizacji zadań codzienności*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, s. 313–326.
- Chadam J. (2012). *Synergia i wartość w strukturach kapitałowych*, Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Chałas K. (2006). *Wychowanie ku wartościom*, t. 1, Lublin–Kielce: Wydawnictwo Jedność.
- Ciechowska M., Szymańska M. (2018). *Wybrane metody jakościowe w badaniach pedagogicznych. Część 1*, Kraków: Akademia Ignatianum w Krakowie.

- Edwards R., Usher R. (2007). *Globalisation and Pedagogy: Space, Place and Identity*, London–New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Granat W. (1985). *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej*, Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.
- Horowski J. (2020). *Christian Religious Education and the Development of Moral Virtues: A Neo-Thomistic Approach*, „British Journal of Religious Education”, t. 42, nr 4, s. 447–458, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01416200.2020.1752618> [dostęp: 23.09.2023].
- Ingarden R. (1960). *O dziele literackim*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Jan Paweł II (1979). *Encyklika „Redemptor hominis”*, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_04031979_redemptor-hominis.html [dostęp: 23.09.2023].
- Jan Paweł II (1993). *Encyklika „Veritatis splendor”*, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_06081993_veritatis-splendor.html [dostęp: 23.09.2023].
- Kiereś B. (2009). *Współczesna pedagogika a problem godności człowieka*, [w:] A. Szudra, K. Uzar (red.), *Personalistyczny wymiar filozofii wychowania*, Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Kunowski S. (1997). *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.
- Marek Z. (2017). *Pedagogika towarzyszenia. Perspektywa tradycji ignacjańskiej*, Kraków: Akademia Ignatianum w Krakowie.
- Marek Z. (2022). *Podstawy pedagogiki religii*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie.
- Marek Z., Walulik A. (2019). *Pedagogika świadectwa*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie.
- Marek Z., Walulik A. (2020). *Pedagogika Dobrej Nowiny. Perspektywa katolicka*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie.
- Marek Z., Walulik A. (2021). *What Morality and Religion Have in Common with Health? Pedagogy of Religion in the Formation of Moral Competence*, „Journal of Religion and Health”, t. 60, s. 3130–3142, <https://doi.org/10.1007/s10943-021-01279-6> [dostęp: 23.09.2023].
- Marek Z., Walulik A. (2022). *Ignatian Spirituality as Inspiration for a Pedagogical Theory of Accompaniment*, „Journal of Religion and Health”, t. 61, s. 4481–4498, <https://doi.org/10.1007/s10943-022-01628-z> [dostęp: 23.09.2023].
- Mariański J. (2017). *Godność ludzka – wartość ocalona? Studium socjopedagogiczne*, Płock: Płocki Instytut Wydawniczy.
- Mariański J. (2019). *Godność ludzka jako wartość i sposoby jej uzasadniania w opinii młodzieży*, „Zeszyty Naukowe KUL”, nr 4(248), s. 5–29.
- Nowak M. (1996). *O pedagogikę wrażliwą na osobę i na wspólnoty osób*, „Rocznik Nauk Społecznych”, t. 24, z. 2, s. 31–52.

- Pasławska-Smeđer I. (2022). *Wychowanie do twórczego życia. Mediacyjne i moderacyjne uwarunkowania relacji między religijnością a zachowaniami twórczymi młodych dorosłych*, Kraków: Instytut Nauk o Wychowaniu AIK [niepublikowana rozprawa doktorska].
- Sbuler P.L. (2000). *Znaczenie terminu „ewangelia”*, [w:]: W. Chrostowski (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, Warszawa: Verbinum, s. 1110–1111.
- Szromek A. (2017). *Zarządzanie ewangeliczne. Studium ewangelicznych postaw przedsiębiorczości i przywództwa chrześcijańskiego*, Kraków: Wydawnictwo Dehon.
- Tischner J. (1990). *Wstęp do filozofii osoby*, [w:]: N. Cieślińska, P. Rudziński (red.), *„Fermentum massae mundi”. Jackowi Woźniakowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa: Agora, s. 225–228.
- Walulik A. (2011). *Moderacyjne i synergiczne kształtowanie dorosłości. Propozycja typologii modeli znaczeń wiedzy religijnej na przykładzie Korespondencyjnego Kursu Biblijnego*, Kraków: Wydawnictwo WSFP Ignatianum, Wydawnictwo WAM.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Dr hab. Anna Walulik CSFN, prof. UIK
 Uniwersytet Ignatianum w Krakowie
 Instytut Nauk o Wychowaniu
 e-mail: anna.walulik@ignatianum.edu.pl